

T A V4 DOPORUČENÍ ZPŮSOBU KOMPENZOVÁNÍ Č R V SOUVISLOSTI S DÁRCOVSTVÍM LÁTEK LIDSKÉHO PŮVODU

Možnosti léčby pomocí části těla jiného člověka (látek lidského původu, Substances of Human Origin, SoHO) se v posledních letech významně rozšiřují, tlak na jejich dostupnost je enormní. Perspektivní obory přitahují komerční zájem, u některých typů substancí je komercializace již silná¹. Využívání látek lidského původu nesmí vést k žádnému finančnímu zisku či jeho ekvivalentům pro žádnou ze zúčastněných stran², tedy dárců a zpracovatelů (dále označení všech institucí, které se podílejí na odběru, zpracování, skladování, použití atd.). Smí být pouze kompenzovány náklady s tím související³. Na kompenzaci není právní nárok. V současnosti se projednává Návrh nařízení Evropského parlamentu a Rady o standardech jakosti a bezpečnosti látek lidského původu určených k použití u člověka a o zrušení směrnic 2002/98/ES a 2004/23/ES⁴, jehož cílem je usnadnit v EU pohyb látek lidského původu. Princip dobrovolného neplaceného dárcovství a kompenzace nákladů je ponechán, nicméně konkrétní naplnění nechává na odpovědnosti členských států. K návrhu se vyjádřila např. Rada Evropy, upozorňuje na etická rizika⁵.

Výsledky projektu **TAČR TL05000144** ukazují spojitost mezi počtem dárců části těla a výší „kompenzace“ a mezi poptávkou na světovém trhu a počtem zpracovatelů⁶. Úbytek dárců i zpracovatelů je v některých programech (krev) zřetelný a ohrožuje poskytování zdravotní péče. Legalizace tržního prostředí by však přinesla sociální nerovnost jak v získávání látek lidského původu, tak při léčbě, jejíž kvalitu a bezpečnost by navíc ohrozila. Klíčem k řešení je najít rovnováhu mezi udržitelností medicínskou a sociální, přičemž je nutné rezignovat na maximalistické požadavky. Etickým otázkám udržitelnosti medicínské se věnuje náš výstup „Psychosociální a etické principy pro legislativu ke krvi, tkáním a buňkám“⁷, v němž doporučujeme využívání látek lidského původu jen u život zachraňujících či život zásadně zlepšujících úkonů a klademe zásadní důraz na soběstačnost. Sociální udržitelnosti se věnuje tento výstup.

Spoluautoři projektu TAČR TL05000144 ze ZSF JU ČB, FSS OU Ostrava, FN Plzeň, FN Motol, FN Ostrava, FTN Praha, Nemocnice ČB, PF MU Brno, FSS MU zformulovali následující základní principy kompenzování za dárcovství v ČR:

- Zlepšit vzdálenostní i časovou dostupnost odběrových center, aby náklady dárců na dopravu a čas byly co nejmenší.
- Kompenzace musí odpovídat náročnosti dané procedury, viz výstup „Srovnání náročnosti procedur“⁸. Diference mezi kompenzacemi snižují důvěru v systém a jsou demotivující.
- Dárci ani zpracovatelé nesmí na proceduru doplácet v původním slova smyslu. Přímé finanční kompenzace by však měly být krajním řešením, podloženým dokumenty (cestovné, ztráta výdělků, náklady zpracovatelů). Nepohodlí a mírné omezení jsou principem dárcovství, nikoliv kompenzovatelným nákladem. Rozumná přímá finanční kompenzace je přijatelná v urgentních medicínských situacích, kdy se přímo oslovuje konkrétní dárci, který si musí přeorganizovat program dne (např. dárci krevních destiček). Vyhnutím se přímým finančním kompenzacím ochraňujeme sociálně vulnerabilní skupiny před zneužíváním, pacienty před zdravotními riziky (sociálně slabší skupiny jsou často i méně zdravé) a společnost před pohledem na člověka jako na zdroj náhradních dílů. Přímá platba degraduje dárcovství na obchod a odráží dárci z vyšších socioekonomických skupin.
- Živí dárci částí těla musí být společností oceňováni jako skupina, která společnosti přináší něco, co nelze jinak nahradit. Kompenzace tomu musí odpovídat, nesmí být pouze nefinanční alternativou – vstřícné a příjemné prostředí odběrových center, společenské zviditelnění opakovaných dárců, příběhy nemocných, jimž darování zachránilo život; placené volno na zotavenou, snížení základu pro daň z příjmu, v budoucnu třeba státem placený nadstandard, výhody u některých medicínských výkonů, zkrácení doby odchodu do důchodu přiměřeně k rozsahu dárcovství. I když možná budou státní náklady stejné, jako by byly v komerčním systému, zabrání se změně myšlení, které by mělo zásadní dopad na společnost (člověka či jeho část si mohou koupit).
- Odběry vrátit do nemocnic, velkých zdravotnických zařízení či primárně nekomerčních institucí obecně prospěšného charakteru (např. typu Červeného kříže, registru dárců dřeně, ...), jež budí větší důvěru v nekomerčnost systému než odběry v obchodních centrech. Pokud se nejedná o primárně nekomerční organizaci, pak odběr částí těla nesmí být jedinou činností daného zařízení, musí být jednou z mnoha činností, aby kompenzace nákladů spojených s odběrem a zpracováním částí těla byly jedním z mnoha příjmů daného zařízení.

A. KOMPENZACE DÁRCŮM

A1. Kompenzace spojené s aktem dárcovství

Časté a nenáročné odběry (krev, plazma) se snadnou dostupností odběrového místa ocenit občerstvením, dnem volna, odečtem z daňového základu, veřejným uznáním za opakované dárcovství, alespoň symbolickým snížením věku odchodu do důchodu, nadstandardem u zdravotních výkonů. U vzácnějších a náročnějších odběrů s horší dostupností odběrových míst (krvetvorné buňky, gamety) k tomu finančně kompenzovat doložené náklady (cestovné, mzda).

U odběrů urgentních (krevní destičky, krev speciálních charakteristik) kompenzovat nutnost změnit naplánovaný program osloveného dárce rozumným peněžním paušálem.

Posmrtné dárcovství musí stát výhradně na solidaritě. Protože dárce nemají žádné související náklady, kompenzace příbuzným jsou nepřijatelné.

A2. Kompenzace spojené s případným zdravotním poškozením spojeným přímo s dárcovstvím

Za současného právního stavu je újma na zdraví způsobená mimo jiné lékařským zákrokem *non lege artis* odškodňována na základě metodiky Nejvyššího soudu⁹ k výkladu a aplikaci § 2958 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. Na základě zohlednění odborných názorů stanovuje systém bodového hodnocení bolestného, kdy počet jednotlivých bodů je stanoven ve vazbě na kvalifikaci různých forem poškození zdraví (včetně poranění orgánů, tepen nebo žil).

S ohledem na potřebu předvídatelnosti rozhodování na straně jedné a zohlednění individuálních okolností každého případu poškození zdraví na straně druhé lze danou koncepci (metodiku) a její systematické uplatňování vlivem autority Nejvyššího soudu považovat za vhodnou, a to rovněž ve vazbě na případné odškodnění poškození zdraví způsobené v souvislosti s lékařským odběrem části lidského těla pro účely darování. Odškodňování újmy na zdraví se má totiž zakládat na reálně vzniklé újmě a ztížení společenského uplatnění. Jinými slovy, nelze ho a priori používat jako nástroj motivace, navíc ještě při zohlednění povahy civilního sporného řízení a postavení v něm vystupujících účastníků řízení.

B. KOMPENZACE ZPRACOVATELŮM

Tato část medicíny by měla zůstat pod přísnou kontrolou státních institucí a zdravotních pojišťoven a až na výjimky (krvetvorné buňky, humanitární krize) „regionální“, viz výstup „Etické principy pro legislativu“. Kompenzovány mohou být jen doložené náklady, které musí být přiměřené. Odběrovými místy i zpracovateli by měla být minimálně zdravotnická zařízení, u nichž procesy spojené s touto oblastí medicíny nejsou jedinou činností a kompenzace nákladů nejsou jediným příjmem. Odběry krve a plazmy by měly být na společném pracovišti, v současných transfuzních stanicích. Méně časté odběry pro alogenní použití (krvetvorné buňky a gamety) by měly být soustředěny na jednom či dvou specializovaných pracovištích v ČR, ideálně ve velkých nemocnicích.

Zdroje:

1. Např.: European Commission: Evaluation of the Union legislation on blood, tissues and cells. Dostupné zde: https://health.ec.europa.eu/system/files/2019-10/swd_2019_375_summary_en_0.pdf;
Council of Europe: Illicit and unethical activities with human tissues and cells, 2018. [online] Dostupné z: <https://www.edqm.eu/documents/52006/162284/Illicit+and+unethical+activities+with+human+tissues+and+cells+Addressing+the+need+for+the+elaboration+of+an+international+legal+instrument+to+protect+donors+and+recipients.pdf/d2c04525-aab7-3b7e-a5d6-c190bf7e22af?t=1643374021591>
2. Úmluva na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny: Úmluva o lidských právech a biomedicině. [online] Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/ms/2001-96>
3. CoE Guide for the implementation of the principle of prohibition of financial gain with respect to the human body and its parts from living or deceased donors, 2018. [online] Dostupné z: <https://rm.coe.int/guide-financial-gain/16807bfc9a>
4. Návrh nařízení Evropského parlamentu a Rady o standardech jakosti a bezpečnosti látek lidského původu určených k použití u člověka a o zrušení směrnice 2002/98/ES a 2004/23/ES. [online] Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:52022PC0338>
5. CoE: Risk of Commodification of Substances of Human Origin. A Position Statement of the European Committee on Organ Transplantation of the Council of Europe, 2022. [online] Dostupné z: <https://www.edqm.eu/documents/52006/0/OTC-CD-P-TO-Position-statement-Risk-of-commodification-of-SoHO-2022-11-18-Final.pdf/79e289b0-a02e-d3db-60c9-b9110ef704f2?t=1669631797556>
6. TAČR výstupy „Náročnost dárcovských procedur pro živé dárce částí těla“. [online] Dostupné z: https://www.zsf.jcu.cz/images/ZSF/veda-a-vyzkum/projekty/VystupyTL05000144_darcovstviCastiTelaCR/DilciVystup1-NarocnostDarcovskychProcedur.pdf, a „Přehled situace dárcovství částí těla v EU s důrazem na sousední země“. [online] Dostupné z: https://www.zsf.jcu.cz/images/ZSF/veda-a-vyzkum/projekty/situace_zahranici_2023_kveten_16_imprim/230806_situace_zahranici_2023_kveten_16_imprim.pdf
7. TAČR výstup „Psychosociální a etické principy pro legislativu ke krvi, tkáním a buňkám“. [online] Dostupné z: https://www.zsf.jcu.cz/images/ZSF/veda-a-vyzkum/projekty/VystupyTL05000144_darcovstviCastiTelaCR/principy-pro-btc-legislativu-navrh-2023-duben4.pdf
8. TAČR výstup „Náročnost dárcovských procedur pro živé dárce částí těla“. [online] Dostupné z: https://www.zsf.jcu.cz/images/ZSF/veda-a-vyzkum/projekty/VystupyTL05000144_darcovstviCastiTelaCR/DilciVystup1-NarocnostDarcovskychProcedur.pdf
9. Metodika Nejvyššího soudu k § 2958 o. z. [online] Dostupné z: https://nsoud.cz/judikatura/ns_web.nsf/Edit/Rozhodovacicinnost~Metodikak%3F2958o.z.?Open&area=Rozhodovac%3AD%20C4%8Dinnost&grp=Metodika%20k%20C2%A7%202958%20o.z.&lng=cz